

Byggnadsordning för

FISKELÄGEN

Områdeskaraktär och
förhållningsätt

**Skellefteå
kommun**

Byggnadsordningen antagen av bygg- och miljönämnden 2015-05-18
Byggnadsordningar för Skellefteå kommun kan beställas från:

Skellefteå kommun
Samhällsbyggnad
931 85 SKELLEFTEÅ
tel. 0910-73 50 00

Fotografier: Skellefteå kommun och Skellefteå museum, om ej annat anges.

Kartor © Lantmäteriet, dnr i2006/01781

ISBN 91-86072-53-6

Skellefteå kommun

Byggnadsordningen har utarbetats av:

Skellefteå kommun, samhällsbyggnad,
genom:

Enar Nordvik, arkitekt.

Skellefteå museum genom:

Rune Wästerby, byggnadsantikvarie.

Formgivning:

Enar Nordvik, Skellefteå kommun.

Lage Johansson, Skellefteå museum.

Bildbehandling:

Krister Hägglund, Skellefteå museum.

Kartor:

Rune Wästerby, Skellefteå museum.

© Lantmäteriet, dnr i2006/01781

Omslagsbild:

Krister Hägglund, Skellefteå museum
(Kågnäsudden).

Förord

Husen på våra fiskelägen och lotsplatser tillhör inte bara dem som äger dem, eller dem marken arrenderas av, utan alla oss som någon gång passerar dem och funderar vad de har att berätta. Husen och platsen de står på har en viktig uppgift att berätta om var vi kommer ifrån. Om det tuffa men också givande livet vid havet. De utgör en del av vårt kulturarv.

Vi vet att all byggnadsvård börjar och slutar med engagerade husägare och boende. Om man känner till husets och områdets historia kan man ha den i medvetandet när man funderar på att byta fönster eller bygga om.

Nu har Samhällsbyggnad och Skellefteå museum tillsammans med er invånare i den här byggnadsordningen försökt peka på vad som kännetecknar de olika fiskelägen och lotsplatser vi har, och vad som är mest värdefullt och värt att bevara. Inte för att allt ska bevaras till varje pris, utan för att vi i en levande kommun ska kunna göra medvetna och hållbara val när vi förändrar. Och för att kommande generationer ska kunna läsa vår historia.

Evelina Fahlesson, ordf bygg- och miljönämnden

Maj 2015

Förord	1	Bjuröklubb	24
Inledning	4	Vånören	28
Kustens bebyggelse	4	Tärnören	30
Fiskelägen	5	Bureåkusten	32
Lotsplatser	5	Sandviken - Burvik	32
Läsanvisning	6	Bredskär	34
Karta	7	Kågnäset	36
Kulturhistorisk värdering	8	Sillskatan	36
Skydd och stöd	9	Kågnäsudden	38
Lövångerskusten	10	Finnhällan	40
Lövsele hamn	10	Storsnäckhamn	42
Lillänget	12	Pite-Rönnskär	44
Pålholmen	14	Materialguide	48
Kallviken	16	Ordförklaringar	50
Blackhamn	19	Litteratur och lästips	52
Björkåsen	22		

Skelefteå är en kustkommun. Kustlinjen från länsgränsen i norr till kommungränsen vid Juviksklubben i söder är grovt räknat över 53 mil lång (SCB). Den historiska utvecklingen har längs denna långa kust skapat ett antal ganska speciella byggnadsmiljöer som präglats av de näringar som havet kunde erbjuda. Miljöer som en gång gav en spegling av ett hårt och riskfyllt slit under svåra förhållanden, men som idag närmast betraktas som små idyller. Det yrkesmässiga fisket har idag nästan helt försvunnit och kustens gamla fiskelägen har till sin funktion alltmera utvecklats till att bli sommarbyar.

Dessa kustmiljöer har en berättelse att förmedla – en berättelse med en flerhundraårig historia om hur förutsättningar och förhållanden har varit i norra Västerbottens kustland. För att den berättelsen ska vara möjlig att förstå, måste de karaktärsdrag som gör kustens fiskelägen så speciella bevaras. Det görs bäst om brukarna på platsen är medvetna, kunniga och engagerade. Med denna byggnadsordning kan förhoppningsvis förutsättningarna för detta öka.

Kustens bebyggelse

Kusten har så länge människor funnits alltid varit viktig för försörjningen genom jakt och fiske, handel och sjöfart. För flera tusen år sedan var havet saltare än det är idag. Detta bidrog till att tillgången på fisk och säl var mycket god. Säljakten var förmodligen det viktigaste elementet för försörjningen i de tidigaste kustbosättningarna, att döma av de arkeologiska fynd som gjorts där.

Den kraftiga landhöjningen (ca 10 mm/år) gör att dessa tidiga bosättningar, liksom bronsålderns gravrösen som uppfördes vid den tidens kustlinje, finns på ett avsevärt avstånd från dagens kust. På närmare avstånd hittar vi spår efter de tomtningar, giströsen och båtlänningar som anlades från medeltiden och framåt. Vid flera av de fiskelägen som beskrivits i denna byggnadsordning, finns det i närheten spår efter anläggningar i äldre hamnlägen som övergivits på grund av landhöjningen.

Finnhällan.

Fiskelägen

Fiskelägen längs kusten har varit säsongsfiskelägen. Under den tid havet var isfritt befolkades de av fiskare från de byar som hade fiskerätt på platsen. De flesta av dessa var fiskarbönder, eller så försörjde de sig under vinterhalvåret genom skogsarbete. Vanligt var också att några husdjur fick följa med ut till fiskeplatsen. Under fiskesäsongen saltades det mesta av fångsten ner, eftersom förutsättningarna för att kunna transportera den färsk till försäljning var dåliga.

När sågverksindustrin växte fram under senare delen av 1800-talet, minskade fiskets betydelse. Industrin sög upp en allt större andel av arbetskraften. Men 1930-talets lågkonjunktur, kombinerat med bättre fiskeredskap och motorbåtar innebar ett uppsving för kustfisket. Nu kunde man nå fiskrika grund längre ut till havs, och möjligheterna att distribuera färsk fisk till försäljning förbättrades.

Efter andra världskriget har dock fiskets betydelse längs Skellefteåkusten följt en ständigt nedåtgående trend. Idag 2015 finns endast nio aktiva yrkesfiskare i Skellefteå kom-

mun, av vilka endast en har sin bas i något av de traditionella fiskelägena. Den vanligaste fångsten är sik, strömming och lax. Orsaker till det minskande intresset för yrkesmässigt fiske uppges vara dels de skador på näten som den stora mängden säl orsakar, dels det digra regelverket med alla tillstånd som krävs för att bedriva fisket, men även den vikande efterfrågan som kommit till följd av varningar för olika gifter i fisk främst från Östersjön.

Lotsplatser

Någon form av lotsverksamhet har bedrivits längs vår kust ända sedan medeltiden. Under 1700-talet började den anta en fastare form, men det var först i början av 1800-talet som fasta, statliga lotsstationer inrättades. De tidigaste stationerna fanns på Pite-Rönnskär, Romelsön/Hamnskär, Bjuröklubb och i Kallviken. Alla de gamla lotsstationerna i Skellefteå kommun är idag nedlagda, men lotsstugorna är i flera fall bevarade. I denna byggnadsordning finns dock endast de lotsstationer med som varit belägna på fiskeplatser.

Fiskebåt. Foto Henry Lundström, Skellefteå museums arkiv.

För varje fiskeläge finns en beskrivning av dess karaktär och rekommendationer. Rekommendationerna gäller områdesvis och är till stor del knutna till utemiljön och strukturen runt om husen.

Vad gäller byggnaderna behandlas inte varje enskilt hus för sig, utan rekommendationerna gäller områdesvis. Strävan bör vara att hålla ihop karaktären inom området.

Dessa råd kompletteras med de generella anvisningarna för material och utföranden som redovisas på sidan 48. En gultonad ruta ger också upplysningar om hur man bäst sköter miljön för att dessa värden ska bevaras.

Varje kapitel tar upp ett område och varje kustavsnitt har sin egen färg för att det ska gå lättare att hitta i skriften.

Beskrivning av fiskeläget

Egen färg för varje kustavsnitt

10

4. Kallviken

Fisken har länge haft stor betydelse i Kallviken, men hamnen har även en annan historia. Det finns belegg för Kallviken som hamn och marknadplats redan från 1600-talet. Hamnen låg då på vikens västra sida, men när hamnen började trafikeras med stora, kombinerade passagerar- och lastångare blev där för trångt och gränt, så den flyttades till motsatta stranden.

Under 1800-talet var Kallviken den viktigaste utseppningshamnen för trävaror i Lovängerstroken. Men hamnen var även viktig för införel av varor till affärsmännen i trakten. Under 1900-talet minskade hamnens betydelse successivt och 1965 lottsades den sista cementbåten i Kallviken.

Byggnaderna är uppförda i timmer eller resvirke och står tät tillsammans, mellan vänenlinjen och den ganska branta strandbrinken, som knappl ger utrymme för en liten stig bakom husen. Oregelbundenheten och anpassning till förutsättningarna på platsen är det som framst präglar bebyggelsen.

Byggnaderna
I byggnadsmiljön finns exempel på sjöfartens hamnsmagasin. I övrigt utgörs bebyggelsen mest av bålhus och sjöbodrar. De som fiskade här bodde i närheten och behövde, med ett undantag, ingen stuga för övernattnin, utan kunde nöja sig med ett enkelt inrett rum i sjöboden.

Byggnaderna står tät tillsammans vid vattnet. Vissa är numera invändigt moderniserade till en funktion som sommarstuga. Detta har ännu inte gett så stora avtryck i exteriören, bortsett från några mycket stora brygger som nog snarast ar att betraktas som stugornas after.

Bodlängan som möter besökaren till Kallviken, berättar på ett tydligt sätt att man kommer till en kulturmiljö med en intressant historia. Den är därför mycket värdefull att bevara.

Den enda egentliga fisketurgen vid vattnet i Kallviken. Unger senare tid tillbyggt, påbyggd och moderniserad.

De flesta av byggnaderna är dock små och enkla i utförandet.

Lovängerskusten

Rekommendationer

11

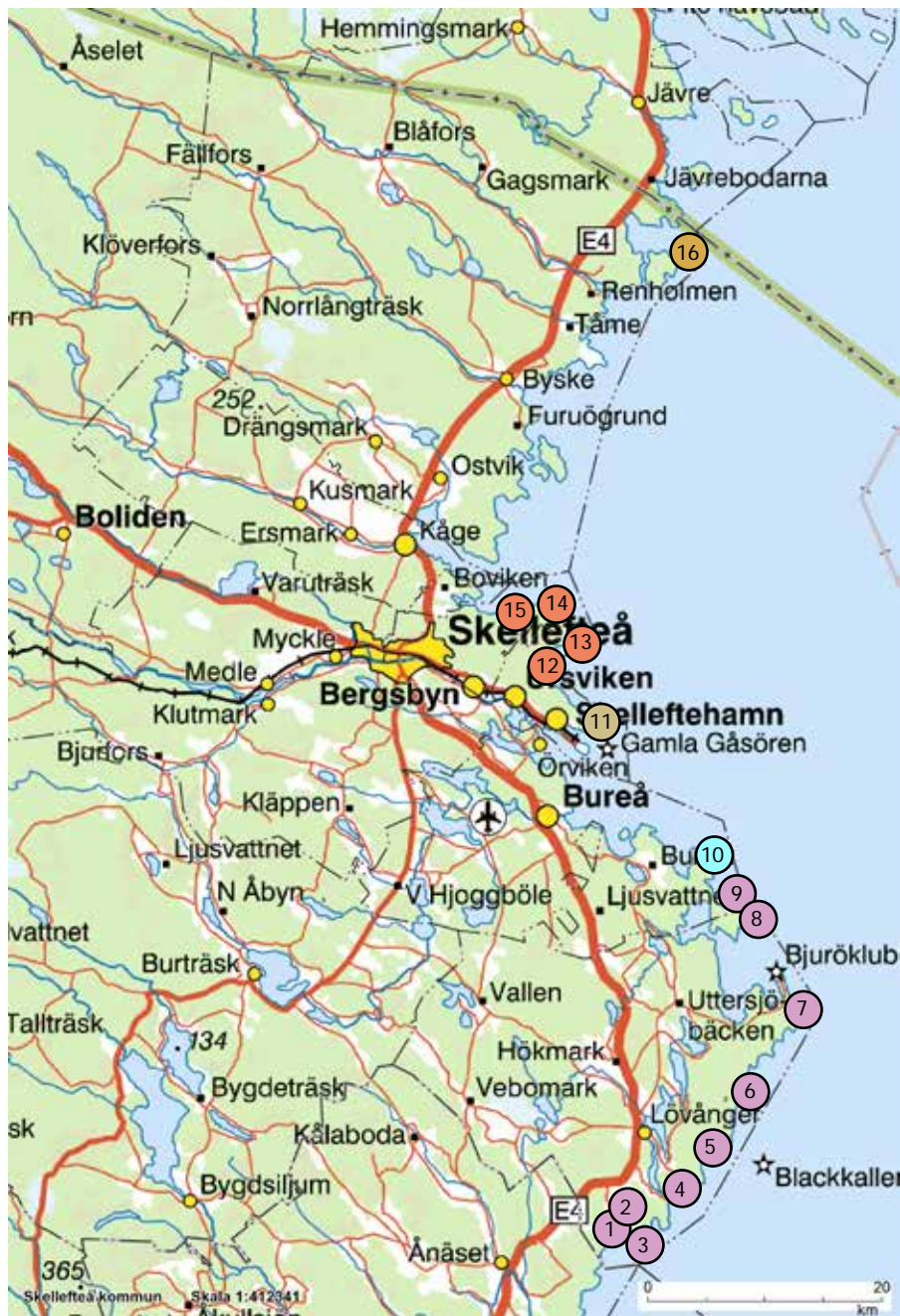

Att tänka på:

- Låt bebyggelsen vara anpassad till naturen, undvik schaktning och maskfyllning.
- Låt platsen vara anpassad till den naturliga strandvegetationen, undvik platsättning och anlagda gräsmattor.
- Behåll bebyggelsens marknära karaktär med låga sockelhöjder och låg takhöjd.
- Bevara den måttfulla skalan i byggnadsvolymerna.
- Använd samma material som använts tidigare, eller enligt bilagd materiallista, vid underhåll och utbyte av byggnadsdelar.
- Ingläsdade uterum är inte lämpliga i miljön.
- Låt inte bryggorna (alanerna) bli för stora.
- Använd gästgårdsområdet utan att skada.

Lovängerskusten

Skötsel av miljön

Fiskelägen i byggnadsordningen

- 1 Lövsele hamn
- 2 Lillänget
- 3 Pålholmen
- 4 Kallviken
- 5 Blackhamn
- 6 Björkåsen
- 7 Bjuröklubb
- 8 Tärnören
- 9 Vånören
- 10 Sandviken-Burvik
- 11 Bredskär
- 12 Sillskatan
- 13 Kågnäsudden
- 14 Finnhällan
- 15 Storsnäckhamn
- 16 Pite-Rönnskär

Värderingen i denna byggnadsordning utgår främst från grundmotivet upplevelsevärde. Bedömningar är inte utförda separat för varje byggnad. Alla byggnader inom det på kartorna avgränsade området betraktas som ”särskilt värdefulla” (enligt Plan- och bygglagen 8 kap. § 13). Ändringar och underhåll ska utföras med varsamhet så att platsens särart bevaras. Förändringar på en byggnad kan göras om hänsyn tas till husets och platsens ursprungliga värden. Stor betydelse för upplevelsevärdet har också markområdet mellan husen.

För att den speciella karaktären i dessa byggnadsmiljöer ska kunna bevaras, bedöms det nödvändigt att samfällad mark även fortsättningsvis behålls samfällad.

Kontakten med vattnet är en viktig del i upplevelsen av dessa byggnadsmiljöer. Det kan i vissa fall vara motiverat med muddring för att behålla denna vattenkontakt trots den ständigt pågående landhöjningen. På längre sikt kan dock naturen inte bevakas. Dessa fiskelägen kommer precis som historiens fiskeplatser att hamna allt längre upp från stranden.

Vid plan- och bygglovsfrågor ska byggnadsantikvarisk kompetens nyttjas.

I olika sammanhang pratas ibland om k-märkta hus och om husets kulturhistoriska värde. Det är ett vitt begrepp som därför kan verka lite luddigt. Vad det egentligen handlar om är identitet: egenskaper hos huset som ger det karaktär och förbinder oss med vår gemensamma historia. En livsmiljö utan identitet är inte attraktiv, varken för dess invånare eller för besökare.

Byggnader kan vara skyddade på ett antal olika sätt. För byggnader inom på kartorna markerade områden gäller följande:

PBL 8 kap.

Plan- och bygglagen gäller alla byggnader. För våra fiskelägen gäller varsamhetskravet i lagens åttonde kapitel. Lagen innebär inte ett förbud mot ändring, men att alla ändringar ska utföras med varsamhet så att kulturvärden inte minskar eller förstörs. Även om det du ska göra inte kräver bygglov kan det ändå påverka området. Innan du gör någonting – bygglovspliktigt eller inte – som skulle kunna påverka karaktären på området (t.ex. byter tak), är det klokt att konsultera museets antikvarier eller kommunen. Då undviker du risken att bygg- och miljönämnden anser att det du gjort är förvanskande, och utövar tillsyn i efterhand med krav på återställning eller i värsta fall böter (vite).

Q-märkning

För några fiskelägen finns kommunala detaljplaner. På dessa är Q- eller q-märkning en bestämmelse som ger skydd åt hus inom detaljplanens område. Q- och q-märkning betecknar att byggnaden är särskilt kulturhistoriskt värdefull och inte

får förvanskas. Detta preciseras med skyddsbestämmelser på plankartan. Skyddsbestämmelser kan även beskriva hur underhåll ska utföras, samt innebära att sådant som vanligtvis inte är bygglovspliktigt kräver bygglov.

Riksintresse

Kulturmiljö av riksintresse är ett område av nationellt intresse, och regleras i Miljöbalken. Riksintressen beslutas i dialog mellan stat och kommun och redovisas i den kommunala översiktsplanen. Riksintressen bevakas av länsstyrelsen och får inte skadas påtagligt av till exempel nya byggprojekt.

Kulturresevat

Kulturresevat är ett område som skyddas enligt Miljöbalken, efter beslut av länsstyrelsen eller kommunen. Syftet är att bevara värdefulla kulturlandskap. Ett kulturresevat kan bestå av byggnader, anläggningar och marker, men även av t.ex. verksamheter och traditioner.

Bidrag

Skydden innebär dock inte bara begränsningar. Den som tänker renovera ett särskilt värdefullt hus kan söka statligt bidrag hos länsstyrelsen för antikvariska överkostnader. De bidrag som finns är dock begränsade och ingen rättighet. Förutom anslaget till kulturmiljövård från länsstyrelsen kan också finnas olika typer av EU-bidrag för kulturmiljövårdande insatser. Grundregeln är att åtgärderna ska vara antikvariskt motiverade och angelägna. Om bidrag lämnas till överkostnader för en viss åtgärd, måste även övriga åtgärder utföras på ett antikvariskt godtagbart sätt.

1. Lövsele hamn

En ångsåg anlades i Lövselefjärden 1912, och i anslutning till denna en utskippningshamn för virke. Sågverket förstördes vid en brand 1929, men återuppbyggdes och drevs vidare fram till 1978.

Under 1930-talet ökade fiskets omfattning. Med de nya fiskeredskap som introducerats och med motorbåtar kunde man nå betydligt längre och få större fångster. Försäljningen av färsk fisk ökade och för att klara en effektiv distribution behövdes en bättre fiskehamn, istället för de gamla, små och uppgrundade. Den nya fiskehamnen förlades i anslutning till ångsågen. Fisket ökade under hela 1940-talet och 1951 fanns femton yrkesfiskare och åtta binäringsfiskare i Lövsele hamn.

På platsen för den numera rivna sågen finns en liten husvagnscamping. Fiskebodarna och gistgården ger ett kulturhistoriskt tillskott till vistelsen på campingen, som inte i nuvarande omfattning är något hot mot kulturmiljön.

Byggnaderna

I hamnen ligger idag sju stora båthus och fiskebodar. De är alla uppförda i resvirke och ligger i direkt anslutning till vattnet, söder om platsen för den gamla ångsågen. Bakom bodarna finns gistgården, med de träställningar för torkning av näten, som i viss utsträckning finns kvar.

Husen är enkla till sin konstruktion och fria från all utvändig utsmyckning. En karaktär som bör bibehållas även i framtiden.

Fiskehamnen ligger omedelbart söder om platsen för det gamla sågverket och den nuvarande husvagnscampingen.

Söder om fiskehamnen finns ett litet område med fritidshus.

Norr om husvagnscampingens finns rester från sågverkets kajanläggningar.

Att tänka på:

- Låt platsen vara anpassad till den naturliga strandvegetationen.
- Underhåll de gamla husen och använd samma material som använts tidigare vid underhåll och utbyte av byggnadsdelar, eller enligt materiallista (sid. 48).
- Håll gästgårdsområdet fritt från sly och använd det med respekt, utan att skada eller uppföra andra anläggningar.

2. Lillänget

Under långa perioder spelade notfisket i Lövselefjärden en betydande roll i ekonomin. Noten drogs under vår och försommar när strömmingen lekte nära kusten.

Mot slutet av 1800-talet minskade notfisket, men i början av 1900-talet introducerades nya fiskemetoder. Man började bl.a. använda notbocken, ett spel för en eller två man, att linda upp de långa dragrepen på. Arbetet blev något lättare och intresset för notfiske ökade. En förutsättning var att dock att repen var mjuka och böjliga, varför de gamla vidjerepen byttes ut mot rep av hampa.

I Lillänget finns den gamla notbastun kvar på östra sidan av fjärden. I bastun lagade man mat och kaffe, och på den väggfasta träbänken kunde man ta igen sig mellan notvarpen.

Den timrade notbastun med inskriptioner från 1860 står numera en bit från strandlinjen, uppe vid skogsbrynet.

Lillängets fiskeläge som det möter besökaren från Lövselefjärden.

Söder om den öppna hamnplatsen finns två större, spantrade sjöbodar med båthus och värmestugor.

Byggnaderna

Idag består den äldre bebyggelsen mest av båthus och bodar. Några stugor med karaktär av fritidshus har kommit till i anslutning till fiskeplatsen under senare tid. De har en avvikande utformning, men följer den lilla skalan, med den låga byggnadshöjden och den långt drivna naturanpassningen som karaktäriserar bebyggelsen på platsen.

Att tänka på:

- Låt bebyggelsen vara anpassad till naturen, undvik schaktning och markfyllning.
- Låt platsen vara anpassad till den naturliga strandvegetationen, undvik plattsättning och anlagda gräsmattor.
- Behåll bebyggelsens marknära karaktär, med låga sockelhöjder och låg takhöjd.
- Bevara den måttfulla skalan i byggnadsvolymerna.
- Underhåll de gamla husen och använd samma material som använts tidigare vid underhåll och utbyte av byggnadsdelar, eller enligt materiallista (sid. 48).
- Inglasade uterum är inte lämpliga i miljön.

3. Pålholmen

Pålholmen har varit Lövselebornas traditionella säsongsfiskeplats. Ett stort antal gamla husgrunder på holmens norra sida vittnar om ett under lång tid livligt utnyttjande av holmens möjligheter. Platsen har ett skyddat läge och stränder som lämpar sig väl för att dra upp skötbåtar på.

Mot slutet av 1800-talet minskade dock fiskets betydelse, för att vid förra sekelskiftet nästan helt upphöra. Den gamla Holmstugan fanns dock hela tiden kvar och har använts i samband med utläggning av skötar och lagnar.

Idag präglas området huvudsakligen av den enkelhet och naturanpassning som varit gällande under lång tid, även om den sydligaste stugan numera fått en modern villakarakter. Denna ligger i direkt anslutning till den relativt stora, gamla gistgården, där idag endast gistgårdsrösena finns kvar.

Holmstugan med inskription från 1895 är en liten och lågt byggd stuga med stående locklistpanel på den timrade stommen

Mellanstugan som ligger halvt skymd i en liten skogsdunge, är liten och enkel men med en tillbyggd veranda.

Den södra stugan är väl exponerad på en berghäll på holmens högsta punkt i anslutning till gistgårdsområdet.

Byggnaderna

Holmstugan är en väl bevarad timrad byggnad i traditionell utformning med inbyggd gavelsvale, spishäll och väggfasta bänkar. Övriga stugor är i varierande utsträckning präglade av nyare stilideal och sjöbodarna är borta.

Strävan bör vara att återknyta till det enkla, natur- och kultur- anpassade vid förändringar i området.

Stränderna på den skyddade norra sidan mot Pålholmsviken består av sand och kala berg-hällar.

Att tänka på:

- Låt bebyggelsen vara anpassad till naturen, undvik schaktning och markfyllning.
- Låt platsen vara anpassad till den naturliga strandvegetationen, undvik platsättning och anlagda gräsmattor.
- Behåll bebyggelsens marknära karaktär, med låga sockelhöjder och låg takhöjd.
- Bevara den måttfulla skalan i byggnadsvolymer.
- Underhåll de gamla husen och använd samma material som använts tidigare vid underhåll och utbyte av byggnadsdelar, eller enligt materiallista (sid. 48).
- Inglasade uterum är inte lämpliga i miljön
- Använd gistgårdsområdet med respekt, utan att skada rösen och utan att uppföra några nya anläggningar här.

Holmstugan ligger i direkt anslutning till sandstranden.

Gistgården med sina rösen är en lag-skyddad fornlämning.

4. Kallviken

Fisket har länge haft stor betydelse i Kallviken, men hamnen har även en annan historia. Det finns belägg för Kallviken som hamn och marknadsplats redan från 1600-talet. Hamnen låg då på vikens västra sida, men när hamnen började trafikerar med stora, kombinerade passagerar- och lastångare blev där för trångt och grunt, så den flyttades till motsatta stranden.

Under 1800-talet var Kallviken den viktigaste utskeppningsshamnen för trävaror i Lövångerstrakten. Men hamnen var även viktig för införsel av varor till affärsmännen i trakten. Under 1900-talet minskade hamnens betydelse successivt och 1965 lossades den sista cementbåten i Kallviken.

Byggnaderna är uppförda i timmer eller resvirke och står tätt tillsammans, mellan vattenlinjen och den ganska branta strandbrinken, som knappt ger utrymme för en liten stig bakom husen. Oregelbundenhet och anpassning till förutsättningarna på platsen är det som främst präglar bebyggelsen.

Byggnaderna

I byggnadsmiljön finns exempel på sjöfartens hamnmagasin. I övrigt utgörs bebyggelsen mest av båthus och sjöbodar.

De som fiskade här bodde i närheten och behövde, med ett undantag, ingen stuga för övernattnig, utan kunde nöja sig med ett enkelt inrett rum i sjöboden.

Byggnaderna står tätt tillsammans vid vattnet. Vissa är numera invändigt moderniserade till en funktion som fritidshus. Detta har ännu inte gett så stora avtryck i exteriören, bortsett från några mycket stora bryggor som nog snarast är att betrakta som stugornas altaner.

Bodlängan som möter besökaren till Kallviken, berättar på ett tydligt sätt att man kommer till en kulturmiljö med en intressant historia. Den är därför mycket värdefull att bevara.

Den enda egentliga fiskestugan vid vattnet i Kallviken. Under senare tid tillbyggd, påbyggd och moderniserad.

De flesta av byggnaderna är dock små och enkla i utförandet.

Gistgården för torkning av fisknäten.

Att tänka på:

- Låt bebyggelsen vara anpassad till naturen, undvik schaktning och markfyllning.
- Låt platsen vara anpassad till den naturliga strandvegetationen, undvik platsättning och anlagda gräsmattor.
- Behåll bebyggelsens marknära karaktär med låga sockelhöjder och låg takhöjd.
- Bevara byggnadernas måttfulla skala.
- Underhåll de gamla husen och använd samma material som använts tidigare vid underhåll och utbyte av byggnadsdelar, eller enligt materiallista (sid. 48).
- Inglasade uterum är inte lämpliga i miljön.
- Låt inte bryggorna (altanerna) bli för stora.
- Använd gistgårdsområdet utan att skada.

Kallviken

Eftersom det inte finns någon älv som mynnar ut i Lövångerskusten, var det svårt att bedriva handel med inlandet. Istället hade man sjöledes förbindelser med Umeå handelsdistrikt. På detta sätt salufördes de egna produkterna. Även Burträskarna förde ut sina varor över hamnen i Kallviken.

Den hamnplats och de varumagasin som ännu finns kvar berättar en historia från slutet av 1800-talet, när stora ångare och segelfartyg trafikerade hamnen. Trävaror och tjära var då de stora utskeppningsvarorna, medan spannmål, salt, socker, brännvin och tobak var exempel på varor som lossades.

Det är viktigt att även byggnader och anläggningar som berättar denna historia tas väl tillvara.

5. Blackhamn

På Kyrkbacken norr om nuvarande Blackhamn kan man se spår efter husgrunder där ett av de gamla fiskelägena låg. Där finns även gistgårdar, båtlänningar och en labyrint. På en karta från 1713 finns ett kapell inritat. Allt detta visar på att fisket varit viktigt i Blackhamn under lång tid.

På grund av landhöjningen blev det nödvändigt att flytta fiskeläget till Hamnskäret, Gamla Blackhamn. Efter ytterligare uppgrundning flyttades fiskerhamnen så till nuvarande plats, väster om udden.

Mitt i området och i anslutning till de stora båthusen/bodarna finns gistgården. Den ligger på en öppen plats och präglas av den magra strandvegetation som kan sägas karaktärisera hela Blackhamn. Om fiskelägets speciella karaktär ska kunna hållas samman är det viktigt att markbehandlingen anpassar sig till den naturliga, karga strandvegetationen.

Byggnaderna

De byggnader som framförallt präglar Blackhamn är de stora båthusen/bodarna, med utskjutande, skyddande tak på båda sidor. Några motsvarande byggnader finns inte på andra håll i Skellefteå.

Även mindre bodar av olika format finns längs den steniga stranden där fiskelägets själva värdekärna ligger.

De stugor som ligger närmast in på upplevs dock också, oavsett ursprung, tillhöra fiskeläget och påverkar i hög grad upplevelsen av detta. De bör därför underordna sig riktlinjerna i byggnadsordningen.

Båthus och sjöbod med stora, utskjutande tak, svalar på båda sidor fungerande som väderskydd vid båtförvaring.

Båthus med liten fiskestuga och en stor svale på ena sidan för båtförvaring, samt en stor brygga ut mot vattnet.

Den steniga stranden med sina båtdrag i trä upp till båthusen.

Blackhamn

Det som möter besökaren i Blackhamn är denna öppna plats med sin magra strandvegetation och utsikten över raden av sjöbodars och båthus längs stranden. Det är viktigt att platsen får fortsätta vara öppen och fri från uppväxande sly eller nya byggnadsverk. Viktigt är också att marken får ha kvar sin naturliga och magra karaktär, utan beläggningar, planteringar eller andra markanläggningar.

Gistgården

På den öppna, karga och steniga platån norr om sjöbodarna finns fortfarande en del av gistgården kvar. Den är viktig för förståelsen och upplevelsen av platsen.

Listverk och foder bör vara enkla och fria från dekorsågningar eller annan utsmyckning.

Att tänka på:

- Låt bebyggelsen vara anpassad till naturen, undvik schaktning och markfyllning.
- Låt platsen vara anpassad till den naturliga strandvegetationen, undvik plattsättning och anlagda gräsmattor.
- Behåll bebyggelsens marknära karaktär med låga sockelhöjder och låg takhöjd.
- Bevara den måttfulla skalan i byggnadsvolymerna.
- Underhåll de gamla husen och använd samma material som använts tidigare vid underhåll och utbyte av byggnadsdelar, eller enligt materiallista (sid. 48).
- Inglasade uterum är inte lämpliga i miljön.
- Ta särskild hänsyn till gästgårdsområdet, labyrinten och gamla fiskelägeslämningar. Använd dessa lagskyddade områden utan att skada.

6. Björkåsen

Längst ute på Björkåsudden finns det lilla fiskeläget, som en gång hade ett skyddat hamnläge innanför Lövångersselet och Björkåsskäret, men som nu på grund av uppgrundning helt har förlorat förutsättningarna för fiske.

Sjöbodarna står idag långt uppe på land. Mellan åsen och skäret finns ofta inget vatten alls och området håller på att växa igen. Udden är trots sitt väderutsatta läge relativt grön, med uppväxta barr- och lövträd i den stenbundna marken. Inom själva fiskeläget finns ingen väg, utan endast en upptrampad stig som på ålderdomligt sätt slingrar sig fram i den stenbundna terrängen.

Upplevelsevärdet är till stor del knutet till den enkla småskaligheten och till samspillet mellan byggnader och naturmiljö. Det är viktigt att det gemensamma markområdet i fiskeläget, som tidigare betades på somrarna, även i framtiden kan hållas öppet och fritt från sly.

Byggnaderna

I Björkåsen finns två byggnader av en något ovanlig och därmed särskilt värdefull typ. Där har stugan, svalen och sjöboden byggts samman till en länga, som uppfördes vid strandlinjen kring förra sekelskiftet.

Övriga byggnader utgörs av små, ofta timrade stugor och bodar. En bod intill den nordligaste stugan är byggd av fören till ett upp- och nervänt ångbåtsskrov.

Den sydligaste fiskestugan är efter en brand ersatt med ett modernt, ordinarie fritidshus och får idag anses ligga utanför fiskelägesmiljön.

Den norra fiskelängan med mycket väl bevarad karaktär i såväl stuga som fiskebod och svale. Vidbyggt båthus i brädpanel.

Den södra fiskelängan är av samma typ, men mera förändrad och med olämplig tillbyggnad på sjösidan.

Fiskebod med svale, tillhörande den nordligaste fiskarstugan.

Att tänka på:

- Låt bebyggelsen vara anpassad till naturen, undvik schaktning och markfyllning.
- Låt platsen vara anpassad till den naturliga strandvegetationen, undvik plattsättning och anlagda gräsmattor.
- Behåll bebyggelsens marknära karaktär med låga sockelhöjder och låg takhöjd.
- Bevara byggnadernas måttfulla skala.
- Underhåll de gamla husen och använd samma material som använts tidigare vid underhåll och utbyte av byggnadsdelar, eller enligt materiallista (sid. 48).
- Inglasade uterum är inte lämpliga i miljön.

7. Bjuröklubb

Området kring Bjuröklubb är rikt på fornlämningar. Förutom ensamt liggande gravrösen finns bl.a. ett större fornlämningsområde med rösen, labyrinter och tomtningar efter säljägare från 500-talet och framåt.

Det fiskeläge som delvis finns kvar idag ligger söder om kapellet. Detta kapell ersatte 1864 ett uppbrunnet kapell från 1658 på samma plats. De byggnader som vi kan se idag på fiskeläget har i huvudsak sitt ursprung i tiden kring förra sekel-skiftet. Fiskets betydelse har numera upphört. Stugorna nyttjas för fritidsändamål, men området karaktäriseras ännu av den tidigare verksamheten.

Bjuröklubb har också länge fungerat som lots- och fyrplats. Ett litet samhälle med lotshus och stugor växte upp norr om kapellet under 1800-talet. De flesta av dessa finns ännu kvar. De är större, placerade på privata tomter och avviker därför från fiskelägesbebyggelsen. Denna skillnad bör vara möjlig att avläsa även i framtiden.

Området är en kulturmiljö av riksintresse och skyddat som naturreservat.

Den steniga marken och magra strandvegetationen ger karaktär åt utblicken mot norr från fiskeläget.

Inne i fiskeläget är bebyggelsen relativt samlad. Viktigt är att marken mellan husen inte tas i anspråk för planteringar och altaner.

Från sjösidan möts man på den steniga stranden av några enklare bodar/båthus i brädor och resvirke.

Byggnaderna

Fiskelägets byggnader är små och låga, anpassade till det vindutsatta läget och den steniga och karga naturen på platsen. Fiskestugorna är enkla i sina utföranden och marken mellan husen är inte i stor utsträckning tagen i anspråk, utan allmän och fri.

Stranden har numera relativt få av de enklare båthus och bodar som vanligtvis ger karaktär åt ett fiskeläge.

En vy över fiskeläget mot söder ger ett samlat intryck med låg och marknära bebyggelse.

Att tänka på:

- Låt bebyggelsen vara anpassad till naturen, undvik schaktning och markfyllning.
- Låt platsen på fiskeläget vara anpassad till den naturliga strandvegetationen, undvik plattsättning och anlagda gräsmattor.
- Behåll bebyggelsens marknära karaktär med låga sockelhöjder och låg takhöjd.
- Bevara byggnaders måttfulla skala.
- Underhåll de gamla husen och använd samma material som använts tidigare vid underhåll och utbyte av byggnadsdelar, eller enligt materiallista (sid. 48).
- Inglasade uterum och altaner är inte lämpliga i miljön.

Bjuröklubb

26

Förutom att Bjuröklubb sedan länge varit känt för sitt rika fiske, har platsen också varit känd som lotsplats, och 1821 blev en statlig lotsbetjäning förlagd hit. Lotshus och lotsarnas egna stugor uppfördes efterhand och de flesta av dessa finns ännu kvar. Nya hus uppfördes även under 1900-talets första hälft.

På detta område, norr om kapellet, är husen större, högre, mera varierade och placerade på egna tomter. Det finns dock även här exempel på den lilla, traditionella enkelstugan, framför allt bland de äldre av stugorna.

Sveriges siste katolske ärkebiskop Olaus Magnus besökte Bjuröklubb 1519 och återger platsen i sitt verk "Historia de gentibus septentrionalibus" ("Historia om de nordiska folken") med bilden ovan.

Han skriver om "den krönta klippan och fiskerikedomen vid densamma", infödingarna som är "mycket förfarna hafsfiskare" och hur den stora mängden upphängd fisk vid klippan gör att det alstras en så stark doft att seglande kan känna den på långt håll.

Lukten kunde till och med användas för navigering, så att man inte seglar på grund vid dålig sikt.

8. Vånören

På södra sidan av Vånören, med en vidunderlig havsutsikt, ligger fiskeläget. Platsen som är mycket vind- och väderutsatt präglas av karga klapperstensfält och kala klipphällar. Den begränsade växtligheten av gräs och annan lägre markvegetation ger inte mycket skydd för vinden, men den rika tillgången på fisk gav skäl för en säsongsvis bosättning på platsen.

På Vånören finns Risböle bys fiskelägen och de har använts som sådana sedan 1600-talet. Husgrunder från de tidigaste byggnaderna på udden var fortfarande synliga under 1900-talets tidigare del. Vägen hit blev färdig 1971. Fram till dess var platsen endast tillgänglig med båt.

Det höga kulturhistoriska upplevelsevärdet på Vånören är knutet till den enkla småskaligheten och till samspelet mellan bebyggelse och natur. Det är viktigt att marken mellan husen får fortsätta vara fri och tillgänglig, utan planteringar, plattsättningar eller anlagda gräsmattor.

Byggnaderna

Byggnaderna på platsen består av fem stugor och tre skötbodar. Den äldsta stugan med en historia från 1700-talet, är hitflyttad från Tärnören, och klädd med hyvlad spån på de timrade väggar. De övriga stugorna är uppförda på 1930- och 40-talen.

Husen är små, låga och enkla. Stigarna, vegetationen, de låga, marknära stugorna utan privatiserade markområden intill är värdefulla drag hos denna karaktärsstarka fiskemiljö.

Det äldsta huset på Vånören är en liten, timrad enkelstuga, med spånklädda väggar, kallad Fermkåken och hitflyttad från Tärnören på 1940-talet.

Fiskarstuga med fasader i liggande fjällpanel och en äldre tillbyggnad med inglasning.

Fiskarstuga med fasader i liggande fjällpanel och en nyare tillbyggnad med inglasning.

Sjöbod på klapperstensstranden med nyligt restaurerade fasader.

Att tänka på:

- Låt bebyggelsen vara anpassad till naturen, undvik schaktning och markfyllning.
- Låt platsen på fiskeläget vara anpassad till den naturliga strandvegetationen, undvik platsättning och anlagda gräsmattor.
- Behåll bebyggelsens marknära karaktär med låga sockelhöjder och låg takhöjd.
- Bevara den måttfulla skalan i byggnadsvolymerna.
- Underhåll de gamla husen och använd samma material som använts tidigare vid underhåll och utbyte av byggnadsdelar, eller enligt materiallista (sid. 48).
- Inglasade uterum är inte lämpliga i miljön.
- Låt marken mellan husen vara allmän, utan fasta och privata anordningar.

På Vånören finns Risböle bys fiskelägen och de har använts som sådana sedan 1600-talet. Husgrunder från de tidigaste byggnaderna var fortfarande synliga under 1900-talets tidigare del. På norra sidan av Vånören, vid Tärnörviken, ligger fiskeläget Tärnören. När fisket var som störst fanns sex fiskelag vid Tärnörviken. Idag har yrkesfisket upphört. Tärnören når man bäst sjövägen med båt. Det finns fortfarande ingen väg på land fram till fiskeläget, utan bara en enkel och svårnavigerad gångstig, över såväl kala berg som genom blandskog med artrik och frodig undervegetation.

Hela fiskeläget ligger på ett stenigt fält, med mycket mager strandvegetation. Gistgårdsrösen finns kvar, men inte längre själva gistgården.

Timrad skötbod av traditionell typ med långsidessvale. Placerad i nära anslutning till en av de gamla fiskestugorna.

Fiskestuga av den äldsta generationen med ett stort tillbyggt båtuhus på gaveln mot vattnet.

Fiskestugan längst in i viken med stomme från den äldsta generationen, men numera tillbyggd och med stor inbyggd veranda.

Byggnaderna

Stugorna ligger på en rad längs den klapperstensrika stranden vid Tärnörviken.

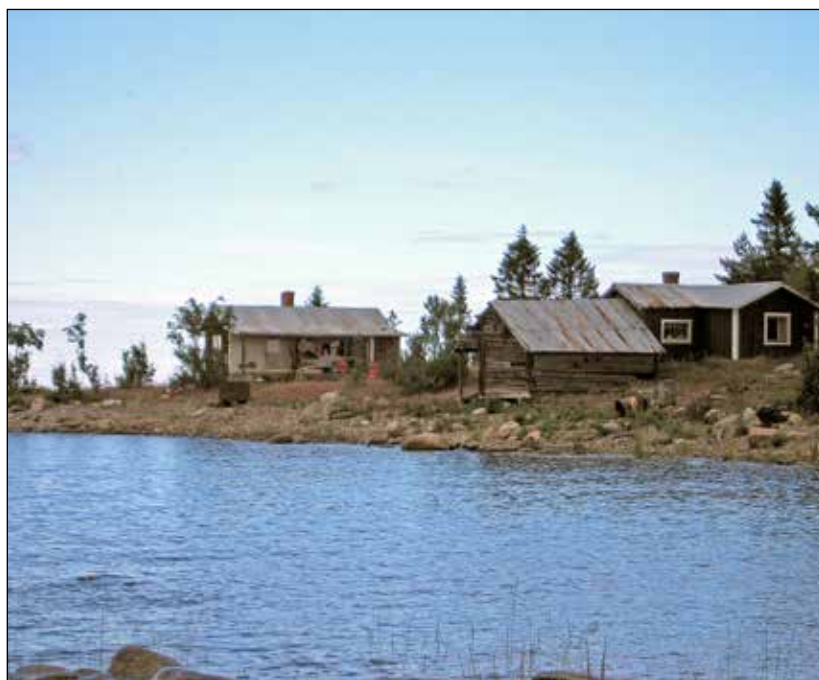
Stugorna är små och låga. Tre av dem är timrade och tillhör den generation som uppfördes vid sekelskiftet 1700-1800. En timrad skötbod från den äldsta generationen finns också kvar, men är tyvärr i mycket dåligt skick. Den femte stugan, längst norrut uppfördes på 1950-talet.

De tillbyggnader och ändringar som gjorts på de gamla stugorna ger ett splitttrat intryck. Förhoppningsvis kan framtida ändringar ge en bättre anpassning till platsens ursprungliga karaktär.

Att tänka på:

- Låt bebyggelsen vara anpassad till naturen, undvik schaktning och markfyllning.
- Låt platsen på fiskeläget vara anpassad till den naturliga strandvegetationen, undvik plattsättning och anlagda gräsmattor.
- Behåll bebyggelsens marknära karaktär med låga sockelhöjder och låg nockhöjd.
- Bevara byggnadernas måttfulla skala.
- Vid underhåll och utbyte av byggnadsdelar: använd samma material som använts tidigare, eller enligt materiellista (sid. 48).
- Inglasade uterum är inte lämpliga i miljön.

10. Sandviken - Burvik

Sandviken är Burviks byamäns fiskeläge. Från Sandviken har man under lång tid bedrivit fiske i relativt stor omfattning. Som minne av detta finns fortfarande några äldre och timrade bodar bevarade i viken. Närheten till byn gjorde att man inte behövde uppföra några stugor eller andra övernattningsrum.

När fisket på 1930-talet blev mera framgångsrikt tack vare motorbåtar och bättre fiskeredskap fick fiskehamnen ett stort uppsving. Trots en allt effektivare distribution av färsk fisk till butikerna, var fångsterna så pass stora att en stor del måste saltas in. En ekonomisk förening bildades och en stor salteribyggnad med anslutande iskällare uppfördes.

Bakom salteribyggnaden fanns ett större gistgårdsområde, som idag är igenvuxet med skog.

Salteriet från 1935 är en relativt stor byggnad i resvirke och liggande panel.

De två äldsta bodarna är timrade och de man möter först när man kommer landvägen

Dessa båda bodar ligger också i anslutning till vattnet, eller har i alla fall tidigare gjort det.

Byggnaderna

Området domineras av den stora salteribyggnaden, med sin liggande rödfärgade panel på resvirke. Bodarna är av olika ålder och utförande. De två äldsta, vid vattnet längst i söder, är långa och låga timmerbyggnader för att inrymma båtar. Övriga bodar är yngre och spantrade och har mera karaktären av redskapsbodar.

Byggnaderna ger området en prägel av liten, lokal fiskehamn som använts under lång tid.

Salteribyggnaden med sin stora, betongstensmurade och panelklädda iskällare tillbyggd på västra sidan, mot den numera igenväxta plats där gistgården var belägen.

Att tänka på:

- Låt bebyggelsen vara anpassad till naturen, undvik schaktning och markfyllning.
- Låt marken på fiskeläget vara anpassad till den naturliga strandvegetationen.
- Behåll platsens särprägel med enkla fiskerianknutna, byggnader.
- Underhåll de gamla husen och använd samma material som använts tidigare vid underhåll och utbyte av byggnadsdelar, eller enligt materiallista (sid. 48).
- En uppgrävning av området för den gamla gistgården skulle höja fiskelägets upplevelsevärde.

Bredskär har under långa tider varit ett viktigt fiskeläge. Ett stort antal fornlämningar i form av bl.a. kompassrosor och husgrunder kan berätta om detta. Under första delen av 1900-talet bedrevs ett omfattande yrkesfiske, och idag 2015 finns här fortfarande en licensierad yrkesfiskare. De gamla stugorna på själva fiskeläget ligger på rad en bit från vattnet, med tillhörande bodar närmare stranden. Området är relativt grönt och lummigt, men präglas av enkelhet, småskalighet och anpassning till naturen. Detta är karaktärsdrag som bör tas tillvara för att tydliggöra fiskelägets och fiskarstugornas särställning i förhållande till omgivande områden med sommarstugor.

För att tydliggöra att fiskeläget har en annan historia än öns sommarstuguområden är det viktigt att småskaligheten och enkelheten behålls. Att fiskarstugor får fortsätta vara stugor och sjöbodars bodar samt att marken mellan husen inte planteras med rabatter och buskar, utan får fortsätta ge intryck av att vara allmän och obearbetad.

Flera små fiskarstugor på rad, byggda under det tidiga 1900-talet.

Bodlängor med gavlarna mot vattnet och numera med tillbyggda solverandor.

Timrad fiskarstuga troligen byggd vid förra sekelskiftet och bevarad i nästan ursprungligt skick.

Byggnaderna

En fiskarstuga av den äldre timrade typen finns bevarad i ursprungligt skick. De övriga är panelklädda, men med gamla timmerstommar under panelen. Nyare stugor har tillkommit under 1900-talet, med i huvudsak samma storlek och höjd som de äldre. Tillbyggnader och påbyggda verandor förekommer. Vissa sjöbodars har idag omvandlats till små havsnära sommarstugor.

På 1940-talet inrättades en nödtelefon på Bredskär, placerad i en liten byggnad i fiskeläget.

Att tänka på:

- Låt bebyggelsen vara anpassad till naturen, undvik schaktning och markfyllning.
- Låt marken vara anpassad till den naturliga strandvegetationen, undvik plattsättning och anlagda gräsmattor.
- Behåll bebyggelsens marknära karaktär med låga sockelhöjder och låg takhöjd.
- Bevara den måttfulla skalan i byggnadsvolymerna.
- Undvik inredning av stugor i bodarna.
- Underhåll de gamla husen och använd samma material som använts tidigare vid underhåll och utbyte av byggnadsdelar, eller enligt materiallista (sid. 48).
- Inglasade uterum och altaner är inte lämpliga i miljön.
- Låt marken mellan husen vara allmän, utan fasta och privata anordningar.

Sillskatan har varit bebyggt och bebott sedan 1800-talets mitt. Det är i huvudsak två släkter som bott här i flera generationer: familjerna Patron och Andersson. De bedrev strömmingsfiske vid Sillskataviken och fiske med storryssjor inom Sillskatans skattelaxfiske. Det var en småskalig bebyggelse som uppfördes vid denna tid. Den var enkel och oregelbunden, med bodar och båthus vid stranden, bostäderna en bit upp på land och gistvallen ytterligare en bit upp från vattnet.

Fiskeläget omgärdas idag av sommarstuguområden på båda sidor och avgränsningen är inte helt tydlig. För att fiskelägets särskilda karaktär ska kunna uppfattas är det viktigt att stugor får fortsätta vara stugor och bodar bodar, samt att all mark mellan husen ger ett intryck av att vara allmän och obearbetad mark för gistgård och annan verksamhet. Viktigt är också att skogsvegetationen inte tillåts krypa mera in på gistvallarna.

Byggnaderna

Bebyggelsen utgörs av små timmerbyggnader uppförda en bit från stranden. De timrade stommarna har senare klätts med paneler och i några fall tillbyggt. Ett litet timrat stall och en ladugård finns kvar i anslutning till stugorna.

Närmare vattnet finns bodarna av varierande ålder och utförande. Det är en förutsättning för förståelsen av fiskeläget att småskaligheten och enkelheten hos dessa bodar bibehålls.

Fiskarstuga från 1875.

Fiskar- och fåbodstuga uppförd under senare delen av 1800-talet.

Fiskarstuga från 1910 som på senare tid fått en tillbyggd farstu och ett rum på baksidan.

Att tänka på:

- Låt bebyggelsen vara anpassad till naturen, undvik schaktning och markfyllning.
- Låt platsen på fiskeläget vara anpassad till den naturliga strandvegetationen, undvik plattsättning och anlagda gräsmattor.
- Behåll bebyggelsens marknära karaktär med låga sockelhöjder och låg nockhöjd.
- Bevara den måttfulla skalan i byggnadsvolymerna.
- Undvik inredning av stugor i bodarna.
- Underhåll de gamla husen och använd samma material som använts tidigare vid underhåll och utbyte av byggnadsdelar, eller enligt materiallista (sid. 48).
- Inglasade uterum och altaner är inte lämpliga i miljön.
- Låt marken mellan husen vara allmän, utan fasta och privata anordningar.

13. Kågnäsudden

Kågnäsudden har varit säsongsvis bebott och brukat sedan mitten av 1800-talet, men hade sin mest livfulla period en bit in på 1900-talet, när som mest tio båtlag arbetade och verkade härifrån. Yrkesfiske har bedrivits härifrån ända fram till 2000-talet.

På fiskeläget finns ett 20-tal stugor och bodar av olika ålder. Ett fåtal har sitt ursprung i de äldsta 1800-talsbosättningarna, men de flesta är tillkomna under senare utvecklingsperioder. Området präglas av en naturlig strandvegetation, med bodarna placerade vid vattnet, gistvallen centralt, medan stugorna förlagts en bit upp från stranden.

Variationen är stor, från det gamla och småskaliga till det senare och mera anpassade till yrkesfiske, vilket även innefattar en 1960-talsvilla mitt på fiskeläget. Villan har sin egen historia som modern fiskarbostad, men ska inte ses som riktlinje för hur övrig bebyggelse på platsen kan utvecklas.

Karaktären är inte enhetlig, men om en prägel av fiskeläge ska kunna bevaras för framtiden krävs en viss inriktning för utvecklingen. Det handlar mycket om den fria tillgången till marken mellan husen och om att det öppna gistgårdsområdet får vara just öppet och fritt, men också om avhållsamhet från planteringar och från utsmyckningar på husen.

Byggnaderna

De äldsta byggnaderna har sitt ursprung i mitten av 1800-talet, men de flesta är från tidigt 1900-tal. Ombyggnader och tillskott har gett området ett spretigt uttryck inom den stora och inte helt sammanhållna bebyggelsegruppen. Denna utveckling borde vändas med en höjd ambitionsnivå för om- och tillbyggnader samt för komplementbyggnader.

Liten och karaktäristisk stuga med välbevarad exteriör, men i behov av restaurering.

Liten stuga ursprungligen byggd 1915, men tillbyggd på båda sidor.

Parstuga som uppfördes på platsen 1917.

Att tänka på:

- Låt bebyggelsen vara anpassad till naturen, undvik schaktning och markfyllning.
- Låt platsen på fiskeläget vara anpassad till den naturliga strandvegetationen, undvik platsättning, grusgångar och anlagda gräsmattor.
- Behåll bebyggelsens marknära karaktär med låga sockelhöjder och låg takhöjd.
- Bevara den måttfulla skalan i byggnadsvolymerna.
- Undvik inredning av stugor i sjöbodarna.
- Underhåll de gamla husen och använd samma material som använts tidigare vid underhåll och utbyte av byggnadsdelar, eller enligt materiallista (sid. 48).
- Inglasade uterum och altaner är inte lämpliga i miljön.
- Låt marken mellan husen vara allmän, utan fasta och privata anordningar.

Finnhällan är ett av de fiskelägen på Kågnäset som bebyggdes på 1860-talet, när fiskarna fick tillstånd att uppföra stugor på kronans mark. Ett flertal av dessa stugor finns fortfarande kvar, liksom flera bodar med ursprung från denna tid. Bodarna ligger vid den lilla viken, medan stugorna finns oregelbundet placerade längre upp från vattnet. Gistvallen som fortfarande finns kvar är belägen i den östra delen av fiskeläget.

Platsen präglas av mager strandvegetation, med klipphöllar och sten i riklig mängd. De låga byggnaderna har fått en oregelbunden placering med anpassning till naturens förutsättningar. Det är viktigt för förståelsen av fiskeläget att platsen utvecklas med hänsyn till dessa karaktärsdrag; att en enkel småskalighet bevaras samt att all mark mellan husen ger intryck av att vara allmän, obearbetad och inte tagen i anräkning.

Byggnaderna

De gamla stugorna är små, låga och marknära. De ligger oregelbundet placerade en bit från stranden. Två större bodlängor dominerar området närmast vattnet; den ena nu med bostadsrum i ena änden medan den andra fortfarande fungerar som bod. En mindre och mera traditionell fiskebod finns även i områdets västra del, med omålad timmerstomme men betongpannor på taket. I skogsbrynet finns även en timrad bagarstuga, uppförd 1890.

En av de bättre bevarade fiskarstugorna från 1860-talet, med sitt småskaliga och marknära uttryck.

Liten och låg fiskarstuga från 1860-talet, nu med utbyggd farstu och solaltan.

En yngre modell av fiskarstuga som flyttats till platsen från Kåge 1938.

Att tänka på:

- Låt bebyggelsen vara anpassad till naturen, undvik schaktning och markfyllning.
- Låt platsen på fiskeläget vara anpassad till den naturliga strandvegetationen, undvik platsättning, grusgångar, planteringar och anlagda gräsmattor.
- Behåll bebyggelsens marknära karaktär med låga sockelhöjder och låg nockhöjd.
- Bevara byggnadernas måttfulla skala
- Bodarna får ej inredas till stugor.
- Underhåll de gamla husen och använd samma material som använts tidigare vid underhåll och utbyte av byggnadsdelar, eller enligt materiallista (sid. 48).
- Inglasade uterum och solaltaner är inte lämpliga i miljön.
- Låt marken mellan husen vara allmän, utan fasta och privata anordningar.

15. Storsnäckhamn

Storsnäckhamn är ett fiskeläge med tre gamla fiskarstugor belägna vid Storhamnviken och en stuga vid Lillviken ett par hundra meter norrut. I anslutning till dessa etableringar, men även dem emellan, finns ett större antal sommarstugor som uppförts under senare decennier. Upplevelsen av miljöerna blir något splitt-rad, trots att området innehåller både fiskarstugor och bodar som bevarat sina ursprungliga, äldre karaktärsdrag.

Den lilla miljön vid Lillviken är den mest enhetliga, medan bodarna i den större byggnadsmiljön vid Storhamnviken är så pass förändrade att helhetsintrycket blir lidande, trots att flera av de små stugorna där är väl bibehållna. Bl.a. är ett område i anslutning till en av bodarna inhägnat med ett plank.

Markytorna mellan husen hålls öppna och tillgängliga både i norr och söder. De är fria från planteringar och trädgårdsutsmyckningar, vilket är viktigt för att särskilja fiskeläget från sommarstugorna.

Liten panelklädd fiskarstuga från 1920-talet vid Lillviken.

Sexknutad fiskarstuga från 1910-talet vid Storhamnviken.

Liten och väl anpassad fiskarstuga från 1950-talet

Byggnaderna

Vid Lillviken finns en panelklädd stuga från 1920-talet och två särskilt värdefulla äldre bodar. Långa, timrade och omålade byggnader, den ena med karaktäristisk svale på långsidan.

Vid Storhamnviken finns tre stugor som bär upp det kulturhistoriska helhetsintrycket: två äldre stugor och en från 1950-talet, med väl anpassad utformning. De båda fiskebodarna är förändrade i den utsträckning att de inte längre tillför något värde till fiskelägemiljön.

Att tänka på:

- Låt bebyggelsen vara anpassad till naturen, undvik schaktning och markfyllning.
- Låt platsen på fiskeläget vara anpassad till den naturliga strandvegetationen, undvik plattsättning, grusgångar, planteringar och anlagda gräsmattor.
- Behåll bebyggelsens marknära karaktär med låga sockelhöjder och låg nockhöjd.
- Bevara den måttfulla skalan i byggnadsvolymer.
- Låt bodar fortsätta vara bodar.
- Vid underhåll och utbyte av byggnadsdelar: använd samma material som använts tidigare, eller enligt bilagd materiallista.
- Inglasade uterum och solaltaner är inte lämpliga i miljön.
- Låt marken mellan husen vara allmän, utan privata anordningar.

Fiske har bedrivits på Pite-Rönnskär under mycket lång tid. Öns fiskelag byggde 1771 ett kapell på ön, där prästerna från Piteå vissa helger höll högmässa. Kapellet målades vitt för att även kunna tjänstgöra som sjömärke och klockan användes för att vägleda båtlagen i mörker och dimma, samt vid fiske.

Naturen inom den bebyggda delen av ön är karg och stenig, med sparsam vegetation. Längre upp på land förekommer korta och krokiga tallar i den sandiga marken.

Bebyggelsen består av ett trettiotal fiskar- och lotsstugor som växt fram från 1700-talet och framåt. De är oregelbundet och tätt placerade söder och väster om den lilla hamnen. Marken inom bebyggelseområdet är öppen och fri från såväl planteringar som fritidsanordningar. En gästgård finns i östra delen. All trafik på ön sker till fots, längs stigar som i vissa fall gjutits i betong för att underlätta transporter med skottkärra. Byggnadsordningens områdesavgränsning följer den avgränsning som finns i kommunens områdesbestämmelser för Pite-Rönnskär.

Det lilla fiskarkapellet från 1771.

Byggnaderna

Fyren står centralt placerad i bebyggelsen och är en av de äldsta med pelartorn och fackverkskonstruktion i järn. Den gamla lotsstugan intill fyren är väl bibehållen. Det nu eternitklädda lotsuppassningshuset är den enda byggnad som är högre än en våning. De övriga stugorna, uppförda av fiskare och lotsar är alla små och påfallande låga. Kapellet är avskilt placerat sydost om själva fiskeläget, som i övrigt är mycket tätbyggt.

Byggnaderna som till stor del har ursprung i 1700- och 1800-talet, har genom åren genomgått en hel del förändringar, men de förmedlar fortfarande en för våra trakter särpräglad karaktär, med sina små, anspråkslösa stugor, tätt placerade kring fyren. Tyvärr finns bara en av de traditionella, timrade sjöbodarna bevarad.

Att tänka på:

- Låt bebyggelsen vara anpassad till naturen, undvik schaktning och markfyllning.
- Låt platsen på fiskeläget vara anpassad till den naturliga vegetationen, undvik plattsättning och anlagda gräsmattor.
- Behåll bebyggelsens marknära karaktär med låga sockelhöjder och låg nockhöjd.
- Bevara den måttfulla skalan i byggnadsvolymerna.
- Bodar får ej inredas för bostadsändamål.
- Underhåll de gamla husen och använd samma material som använts tidigare vid underhåll och utbyte av byggnadsdelar, eller enligt materiallista (sid. 48).
- Eventuell ny bebyggelse anpassas till befintlig, beträffande storlek, färgsättning och placering.
- Inglasade uterum och altaner är inte lämpliga i miljön.
- Låt marken mellan husen vara allmän, utan fasta och privata anordningar.

Äldre fiskarstuga sammanbyggd med bod-del.

Äldre fiskarstuga sammanbyggd med bod-del.

Yngre men liten och karaktäristisk fiskarstuga.

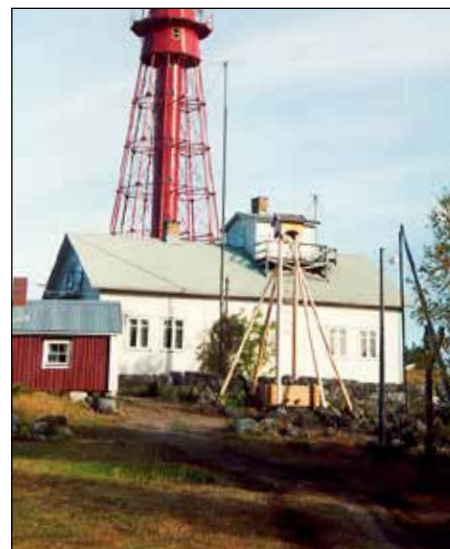
På det låglänta strandpartiet finns några stugor oregelbundet uppblandade med en stor mängd bodar. Idag finns bara en bod kvar i det gamla timrade utförandet. Ett dike har grävts för att göra området torrare.

Fyren med den gamla lotsstugan från 1849 i bakgrunden.

Fyr och lotsplats

Redan på 1600-talet omnämns Rönnskär som lotsplats. Lotsningen utfördes då av öns fiskare, men 1821 blev skepparen Burstrand den förste officiella lotsen på ön och en lotsstuga uppfördes 1849. Det strategiska läget gjorde att ön 1905 även blev fyrplats. Fyren som är av stål i s.k. Heidenstamtyp, byggdes redan 1862 för Sandhammarens fyrplats, men flyttades till Rönnskär och påbyggdes. Den är med sina 37,5 meter Sveriges högsta stålfyr och är trots att den släcktes 1972 ett oöverträffat sjömärke i havsbandet.

Fyren från 1905 med det numera eternitklädda lotsuppassningshuset i förgrunden.

Material och utföranden lämpliga att använda

ALLMÄNT

Dessa exempel ska ligga till grund för ombyggnad och renovering inom byggnadsordningens avgränsade områden.

Nya byggnader kräver alltid bygglov, men om dessa riktlinjer följs och en byggrätt finns, skall bygglov kunna beviljas, eller i vissa fall ändringar vara bygglovbefriade. Vill ni använda andra lösningar för ändringar på husen fordras alltid bygglov.

Enkelhet ska prägla bebyggelsen på dessa platser. Utsmyckningar och pynt ska undvikas. Foderbrädor och vindskivor m.m. ska vara enkla, hyvlade och inte dekorsågade. En ev. brokvist ska vara utan utsmyckningar och ha trapp i trä. Uppbyggda altaner bör undvikas; även över vatten. Inom fiskeläget är det olämpligt med t.ex. inglasade uterum och badtunnor.

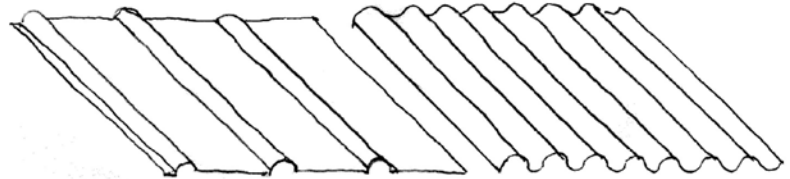
Återbruk av gamla byggnadsdelar, beslag och annat är nästan alltid att rekommendera.

Vid ändringar och nybyggnader inom byggnadsordningens fiskelägen bör byggnadsantikvarisk kompetens nyttjas. Beträffande regler och möjligheter för byggnadsvårdsbidrag vid restaureringsarbeten hänvisas till sidan 9.

FÄRGTYPER

Ommålning görs med samma färg (typ och kulör) som använts tidigare. Vid byte av fasadpanel målas med faluröd slamfärg. Utbytta snickerier målas med linoljefärg i brutet vitt, alternativt kromoxidgrönt eller guldockra.

För broar, bryggor m.m. utvändigt trä används företrädesvis tjära eller roslagsmahogny (tjära, linolja, terpentin blandat i lika delar).

Pannplåt

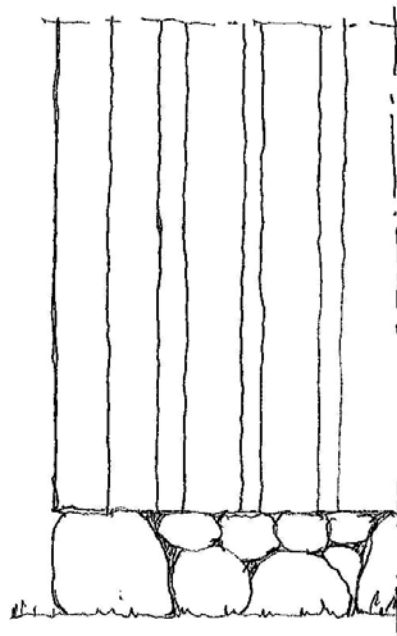
Sinuskorrugerad plåt

TAK

Vid byte av taktäckning används pannplåt eller sinuskorrugerad plåt, alt. papptäckning.

Gammal plåt kan gärna målas i grått eller rött.

Vindskivor ska vara enkla och i trä, utan figursågning.

FASADER

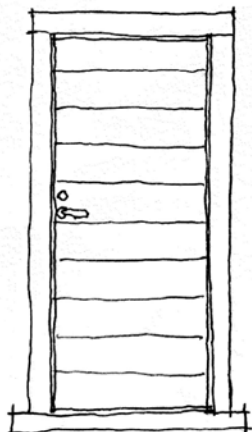
Stående locklistpanel, med bred bottenbräda och smal täcklist.

På äldre hus gärna varierade bredder på underbrädan.

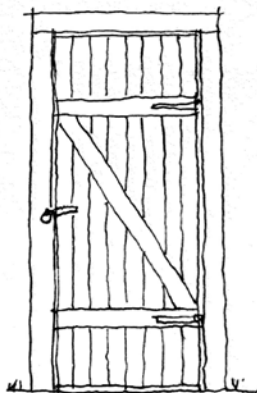
Inga midjor på gavlarna.

GRUND

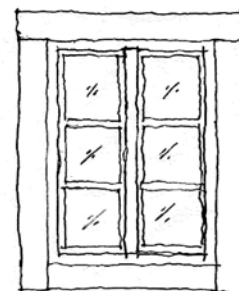
Grundläggning på natursten, inte plintar. Nya uthus kan ställas på grund av slammad betonghålden.

Stuga

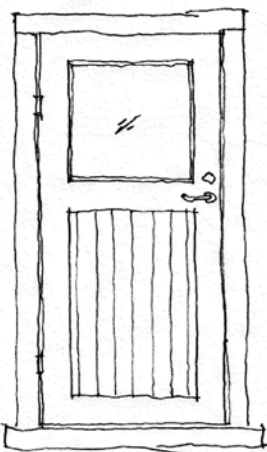

Uthus

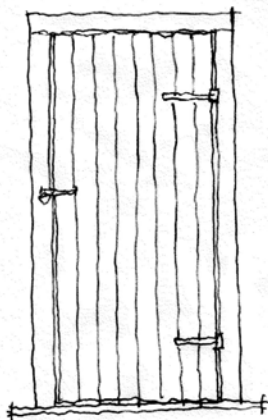

DÖRRAR PÅ ÄLDRE HUS

Originaldörrar underhålls och bevaras i första hand. Ersatta dörrar beställs i utförande lika de gamla. Dessa beställs omålade och täckmålas med linoljefärg på plats. Gamla beslag sparas och återanvänds.

Stuga

Uthus

DÖRRAR PÅ YNGRE HUS

Originaldörrar underhålls och bevaras i första hand. Ersatta dörrar beställs omålade och täckmålas med linoljefärg på plats. Gamla beslag sparas och återanvänds.

FÖNSTER

Undvik utbyte av originalfönster. Gamla fönster kan oftast renoveras. Om så önskas med energiglas eller isolerglasruta på insidan.

Måste fönster bytas, så måttbeställ träfönster med spröjs och mittpost i samma dimensioner som tidigare.

Fönsterbleck målas i fodrets färg.

ÖVERSTYCKEN OCH FODER M.M.

Dörr- och fönsteröverstycken samt foder bör vara av hyvlad furu. Enkla i formen och utan figursågningar eller profilhyvlingar, samt i måttliga bredder och proportioner.

Detta gäller även vindskivor och knutbrädor.

Ordförklaringar

Detaljplan:

Plan för utformning av bebyggelse med mera inom ett mindre område.

Foder:

Brädor runt fönster och dörrar som skyddar skarven mellan vägg och karm.

Fönsterbåge:

Ramverk som fyller en fönsterluft och i vilket fönsterglas är monterat.

Fönsterluft:

Varje fönster kan bestå av en eller flera lufter. I varje luft inmonteras en båge.

Fönsterpost:

Vertikalt stöd som delar upp ett fönster i flera fönsterlufter.

Fönsterspröjs:

Smal list som delar av glas i en fönsterbåge.

K-märkt:

Begrepp använt i folkmun för skydd av bebyggelse och miljöer med kulturhistoriskt värde.

Midja:

Liggande listverk på yttervägg, vanligtvis ovanför bottenvåningens fönster.

Omfattning:

Gemensam benämning på foder och överstycke kring fönster eller dörr.

Lockpanel:

Träpanel av stående lika breda brädor, med varannan monterad över de underliggande brädornas skarv.

Locklistpanel:

Träpanel av stående brädor med smalare lister som täcker skarven mellan de underliggande brädorna.

Fasspontpanel:

Spontad träpanel av brädor med avfasade kanter.

Fjällpanel:

Liggande träpanel, där den ovanför sittande brädan överlappar den undre.

Vindskiva:

Bräda monterad under taksprånget på husets gavelsidor.

Gistgård:

Område med ställningar i trä där fisknät kan hängas upp för torkning.

Svale:

Byggnadsdel utanför den egentliga huskroppen som vanligtvis begränsas av en ytterdörr och en dörr inåt stugan.

Litteratur och lästips

Björk, Cecilia m.fl: Så byggdes villan. 2009.

Gudmundsson, Göran: Byggnadsvård i praktiken. 2002.

Gudmundsson, Göran: Stora boken om byggnadsvård. 2010.

Kulturhistorisk bebyggelseinventering i Skellefteå kommun, 16. Havsnära bebyggelse. 1988.

Venander, Vicki m. fl: Frågor och svar om byggnadsvård. 2001.

Våra kulturmiljöer. Kulturmiljöprogram för Skellefteå kommun. 2006.

På informationsportalen HÅLLA HUS (www.hallahus.se) hittar du hantverkstips och råd vid ändringar.

Berglund, Nils-Olof m. fl: Livet vid Boviksfjärden. Bodviks hembygdsförening 2007.

Berggren, Åke: Fisket i Piteå. Piteå museum 1995.

Bonns, Bertil: Bjuröklubb. Sevärt i Västerbottens län, 13. 1999

Fahlgren, Karl: Jakt och fiske. Byske socken genom tiderna. 1958.

Fiske, Risböle. Risböle byaförening 2000.

Lundgren, Per och Oscar: Fiske och säljakt i Lövånger. Lövånger sockenbeskrivning del II. 1942.

Norlinder, Gunnar: Strömmingsfiske i Lövsele – om fisket i en Västerbottensby från sekelskiftet till idag. Stockholm 1977.

Nygren, Katrine: Finnhällan – ett fiskeläge i förvandling. Umeå universitet 1987.

Sander, Annika: Fiske och fiskeribebyggelse. Västerbotten genom tiderna. 2014.

Östlund, Verner: Fiske och sälfångst i nyare tid. Byske socken genom tiderna. 1958.

Storsnäckhamn. Anna-Lisa Öhlund och
Gustav Fritiof Öhlund gör i ordning strömmingskötarna.
Foto i Skellefteå museums arkiv.

Denna byggnadsordning har
utarbetats av Samhällsbyggnad
i samarbete med

